

מאור הזית

דברי תורה משלח מערכת מכון עליה זית

שנה ג: גליון א | ראש השנה ה'תשפ"ז

מאור התשובה

עבודת הבינונים בעשרת ימי התשובה

אמר רבי כרוספדאי אמר רבי יוחנן, שלשה ספרים נפתחין בראש השנה, אחד של רשעים גמורין, ואחד של צדיקים גמורין, ואחד של בינוניים. צדיקים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר לחיים, רשעים גמורין נכתבין ונחתמין לאלתר למיתה, בינוניים תלוין ועומדין מראש השנה ועד יום הכפורים, זכו נכתבין לחיים, לא זכו נכתבין למיתה (ראש השנה טז, ב).

יש מן הראשונים (עי' חידושי הר"ן על הרי"ף) שפירשו, ששלש הדרגות שהוזכרו בגמרא, צדיקים, בינונים ורשעים, אין הכוונה בהן למדרגת האדם בקיום המצוות, שהרי עינינו הרואות שיש צדיקים שזכויותיהם מרובות מעוונותיהם ואף על פי כן הם נכתבים למיתה, וכן לאידך גיסא, יש רשעים שעוונותיהם מרובים מזכויותיהם ואף על פי כן הם נכתבים לחיים, אלא הכוונה להגדרת האדם בדיון שמי שזוכה להיכתב לחיים מחמת איזו זכות שבדיו, אף על פי שעוונותיו מרובים, הרי הוא נקרא צדיק בדיו, וכן להיפך.

אולם הרמב"ם פירש את דברי הגמרא, שהכוונה למדרגת האדם בקיום המצוות, שהצדיקים הם אלו שזכויותיהם מרובות מעוונותיהם, והרשעים הם אלו שעוונותיהם מרובים מזכויותיהם, והבינונים זכויותיהם ועוונותיהם שקולים.

וכך כתב הרמב"ם (פרק ג מהלכות תשובה הלכה א-ג), כל אחד ואחד מבני האדם יש לו זכויות ועוונות, מי שזכויותיו יתרות על עוונותיו צדיק, ומי שעוונותיו יתרות על זכויותיו רשע, מחצה למחצה בינוני וכו'. אדם שעוונותיו מרובין על זכויותיו מיד הוא מת ברשעו וכו', ושיקול זה אינו לפי מנין הזכויות והעוונות, אלא לפי גודלם, יש זכות שהיא כנגד כמה עוונות, שנאמר (מלכים א' יד, יג) "יען נמצא בו דבר טוב", ויש עוון שהוא כנגד כמה זכויות, שנאמר (קהלת ט, יח) "וחוטא אחד יאבד טובה הרבה", ואין שוקלין אלא בדעתו של א-ל דעות, והוא היודע היאך עורכין הזכויות כנגד העוונות וכו'. בכל שנה ושנה שוקלין עוונות כל אחד ואחד מבאי העולם עם זכויותיו ביום טוב של ראש השנה, מי שנמצא צדיק

הנה"צ רבי איצ'לה בלאזר זצ"ל

נחתם לחיים, ומי שנמצא רשע נחתם למיתה, והבינוני תולין אותו עד יום הכפורים, אם עשה תשובה נחתם לחיים ואם לאו נחתם למיתה, עכ"ל.

והמפרשים האריכו לדון לפי פירוש זה, מהו הביאור במה שאמרו חז"ל שהצדיקים נכתבים ונחתמין לאלתר לחיים והרשעים נכתבים ונחתמין לאלתר למיתה. יש שכתבו שהכוונה לחיי העולם הבא, ויש שכתבו שהכוונה כלפי ימי חייהם שנקצבו להם מתחילה, ואין כאן המקום להאריך בזה.

ומדברי הרמב"ם עולה, שמה שאמרו חז"ל על הבינונים, שאם זכו נכתבים לחיים, אין הכוונה שהוסיפו עוד זכות אחת ונעשו לצדיקים שזכויותיהם מרובות מעוונותיהם, אלא פירוש הדבר הוא שעשו תשובה על עוונותיהם.

והנה"צ רבי איצ'לה בלאזר מפטרבורג זצ"ל (כוכבי אור אות ה) הקשה על כך, מדוע באמת הצריך הרמב"ם שהבינוני יעשה תשובה על חטאיו, ולמה לא די בכך שהוסיף לעצמו זכות אחת, וכך יצא מכלל בינוני ובא לכלל צדיק.

וביאר בזה רבי איצ'לה, על פי המבואר בספרי יראה ומוסר בגדול רעת המתאחר לשוב מחטאו, שמלבד מה שהוא נתבע על עצם מעשה העבירה, הרי הוא מוסיף להיות נתבע על כך שלא שב בתשובה, לפי שהוא יודע שהחטירה פתוחה לפניו, ובידו לתקן את אשר עיוות ולהציל את נפשו, ואף על פי כן הוא אינו חושש לכך כלל, והרי המרידה בזה גדולה ועצומה לאין שיעור.

וכמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (שער א אות ב), "ודע כי החוטא כאשר יתאחר לשוב מחטאתו יכבד עליו מאד ענשו בכל יום, כי הוא יודע כי יצא הקצף עליו ויש לו מנוס לנוס שמה, והמנוס הוא התשובה, והוא עומד במרדו והנו ברעתו, ובידו לצאת מתוך ההפכה, ולא יגור מפני האף והחמה, על כן רעתו רבה. ואמרו רבותינו ז"ל על הענין הזה (ילקוט שמעוני איוב בתקו), משל לכת של לסטים שחבשם המלך בבית האסורים, וחתרו מחתרת, פרצו ויעבורו ונשאר אחד מהם, בא שר בית הסוהר וראה מחתרת חתורה והאיש ההוא עודנו עצור ויך אותו במטהו, אמר לו, קשה יום הלא המחתרת חתורה לפניך ואיך לא מהרת המלט על נפשך".

המשך בעמוד 2

הגאון רבי איצ'לה בלאזר מפטרבורג זצ"ל (1837-1907)

נולד בשנת תקצ"ז בעיירה שניפישוק שליד וילנא. כבר בילדותו היו ניכרים כשרונותיו הגדולים, ובגיל ארבע עשרה הדפיס אביו קונטרס מחידושי על מסכת בבא קמא. בגיל חמש עשרה, לאחר נישואיו, עבר להתגורר בקובנה, שם החל

ללמוד בבית מדרשו של הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל, ונעשה לתלמידו המובהק, עד שנתעלה להיות אחד מגדולי תנועת המוסר. בשנת תרכ"ב נתמנה לרבנות העיר פטרבורג וכיהן שם במשך שש עשרה שנה. בשנת תרס"ד עלה לארץ ישראל והתיישב בירושלים. נפטר בשנת תרס"ז בירושלים ונקבר בהר הזיתים.

מאור התענית Nidrei Taanis

After *hataras nedarim* on *erev* Rosh Hashanah, the *minhag* is to be *moser modaah*—to declare that any *nedarim* one makes in the future are canceled.

The *nusach* printed in our siddurim includes the phrase: חוץ מנדרי תענית בשעת מנחה—*except for nidrei taanis that I accept upon myself during Minchah*.

This declaration originates in the Shalah. However, the original *nusach* in the Shalah does not contain the phrase excluding *nidrei taanis*; that phrase was added in later siddurim.

The need to specify that *nidrei taanis* are excluded from the *modaah* may depend on a *machlokes Rishonim*.

The reason for this exception is based on the Gemara in Taanis (12a), where Shmuel states: Any fast that one did not accept on himself on the previous day is not called a fast. We learn this from the pasuk: קדשו צום —*sanctify a fast* (Yoel 1:14). Therefore, one who intends to fast must accept the fast during Minchah on the preceding day.

If one's *kabalas taanis* were canceled, leaving him without a valid *kabalah*, his fast would become meaningless. This is why *nidrei taanis* are excluded from the *modaah* of *erev* Rosh Hashanah.

The Rambam writes in *Hilchos Nedarim* (3:9) that one who makes a *neder* to fast on Shabbos or Yom Tov must fulfill it, because a *neder* takes effect even when it conflicts

with a *dvar mitzvah*. The Raavad comments that this applies only when the fast was accepted with the phrase הריני בתענית, but not when it was accepted with the phrase הרי עלי. The Kesef Mishnah shows that the Rambam agrees with this distinction. He explains that the expression of הרי עלי is a *yad* for a *neder* which forbids food on the person. The expression הריני בתענית however does not forbid anything on the person, therefore although it constitutes a *kabalas taanis* it does not have the force of a *neder*, and therefore cannot override a *mitzvah*.

From these Rishonim, it appears that *kabalas taanis* does not require a *neder*; a declaration is enough to fulfill the requirement of קדשו צום.

By contrast, Tosfos in Avodah Zarah (34a) relates that someone came before Rabbeinu Tam after fasting many *taaneisim* without making a formal *kabalas taanis*, and he feared that those fasts had no value. Rabbeinu Tam ruled that because he had resolved the previous day to fast, his acceptance was valid even without verbalizing it. Since גמר בלבו is enough to create a *neder* for *tzedakah*, the same principle applies to a *neder* to fast. This suggests that Rabbeinu Tam viewed *kabalas taanis* as requiring a *neder*.

The *nusach* that does not exclude *kabalas taanis* accords with the Rambam and Raavad, who do not require a *neder* for *kabalas taanis*. By contrast, the *nusach* that includes this exception reflects the view of Rabbeinu Tam.

(Based on Chikrei Ahron. Rav Ahron Notis. Machon Aleh Zayis)

ולכן כתב הרמב"ם שהדרך שבה יכול הבינוני לזכות בדין היא דוקא על ידי שישב בתשובה, ולא די בכך שיוסיף לעצמו זכות אחת וחזקיותו תהייה מרובות על עוונותיו. מפני שאם הבינוני נשאר על עמדו בעשרת ימי תשובה ולא שב מחטאיו, הרי זה גופא מגדיל עד מאד את משקל עוונותיו, ולא יוכל האדם לדעת כמה מצוות להוסיף, כדי שיהיו שקולים יותר מהעוון הגדול של מניעת התשובה. על כן העצה היעוצה היא, שיעזב הבינוני את כל חטאיו וישב אל ה' וירחמנו, וכך יזכה להיחתם לאלתר לחיים.

המשך מעמוד 1 ועל אחת כמה וכמה בעשרת הימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים, אשר ימים אלו מוכשרים ביותר לעבודת התשובה, מפני שהקב"ה מצוי וקרוב, והתשובה מתקבלת בהם בנקל, אם לא יחוש האדם לשוב בתשובה על עוונותיו, מה רבה אשמתו. ובפרט אחר שהקב"ה ברוב ענוותנותו מקרב וממציא עצמו לפנינו בימים אלו, כדי שנוכל לשוב אליו בנקל, אזי אם האדם אינו מתפעל מכך, אלא מתעלם וממשיך במנהגו, יש בדבר מרידה גדולה.

ספר סוכת חיים
על הלכות
עשיית ושיבת סוכה
חקרי הלכות ובידור נשאים
על עניני סוכה
הכולל
כמה מאות מסקים ותשובות ששקעו ונכללו במסגרת
הגדולה אליהם נאסף ר' יצחק דוד פרידמן זצ"ל
הגדול קניסתי ונאסף ר' יצחק דוד פרידמן זצ"ל
ועד פוסקי ופוסקי

ספר דבר אליהו
מאמרי חכמה ומוסר
מסודרים לפי מנהגי השנה
משנת תש"ז
רבי שר התורה מן התנאים הגדולים
רבי אליהו שוויי זצ"ל
ראש ישיבת פלאהרעלסא

ספר קול יעקב
מועדים
אשר רבני הש"ת
קבץ
בן אבי מורי הר"ר יוסף דוב ר"ל
פרימאן
ליקוואד תשס"ז

AVAILABLE AT ALEHZAYIS.COM